

SAĞLIKLI, HELAL VE TAYYİB BESLENME

Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber’in hadislerine bakıldığında *tayyibât* ile beslenmenin insanın iç huzurundan ibadetlerinin kabulüne varıncaya kadar etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu o kadar önemlidir ki Kur’ân-ı Kerîm bütün peygamberlere, bütün insanlara ve bütün mü’minlere helal ve *tayyibâtın* peşinden ayrılmamalarını emretmektedir. Mesela bütün peygamberlere şöyle hitap edilmiştir:

﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾

“Ey Peygamberler! Tayyibattan yiye; salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı bilirim.”¹

Tüm insanlara hitaben buyurulmaktadır ki:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾

“Ey insanlar! Yeryüzündeki nimetlerden helal olmak, temiz olmak şartıyla yiye.

Fakat şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o size belli bir düşmandır.”²

Aynı emir mü’minlere yöneltilmiştir:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

“Ey iman edenler! Size kısmet ettiğimiz rızıkların hoş ve temiz olanlarından yiye

ve Allah’a şükredin, eğer yalnız O’na kulluk ediyorsanız.”³

Rasûl-i Ekrem de konunun önemini çarpıcı biçimde şöyle ifade etmektedir:

«طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ»

“Helal kazanç peşinde koşmak farz üstüne farzdır.”⁴

Helal kazanç ve helal ile beslenmenin ibadetin kabulünde etkili olduğunu, az önceki ayetleri de okuyarak Hz. Peygamber açık bir biçimde ifade buyurur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا. وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ. فَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا ۖ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ وَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ، أَشْعَثَ أَغْبَرَ. يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ: "يَا رَبِّ! يَا رَبِّ!" وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ. فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ؟»

¹ Muminûn Suresi, 23:51.

² Bakara Suresi, 2:168.

³ Bakara Suresi, 2:172.

⁴ Taberânî, *el-Kebîr* (nşr. Hamdi es-Selefi), Musul 1404/1983, X, 74, H.No: 9993; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkadir Atâ), Beyrut 1414/1994, VI, 128; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, Beyrut 1412, X, 520.

“Ey İnsanlar! Allah Te’âlâ tertemizdir/pâktır (tayyib). Ancak tertemiz olanı kabul eder. O peygamberlere neyi emretmişse mü’minlere de onu emretmiştir. Peygamberler için buyurmuştur ki: “Ey Peygamberler! Temiz/helâl (tayyib) olan şeylerden yiyin, salih amel işleyin. Ben sizin yaptıklarınızı hakkıyla bilmekteyim”⁵; insanlarla ilgili olarak da buyurmuştur ki: “Ey İnananlar! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz/helal olanlarından yiyin. Eğer siz sadece Allâh’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin.”⁶ Bu âyetlerin peşinden Hz. Peygamber saç-başı dağılmış, yüzü-gözü toz toprak içinde perişan bir vaziyette yoldan gelmiş ellerini semaya açıp “Ey Rabbim! Ey Rabbim!” şeklinde dua eden bir adamı anlatarak şöyle buyurdu: “Yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, haramla beslenmiş. Allah neden onun kabulü için dua ettiği ibadetlerini makbul saysın.”⁷

Kur’ân-ı Kerîm’in ayetlerinde ve Hz. Peygamber’in hadislerinde helal ile yetinilmeyip ona bir de tayyib sıfatının eklenmesi anlamlıdır. Çünkü Kur’ân-ı Kerîm bazı ayetlerinde sadece tayyibâtı zikrettiğine göre bu kavramın helali kapsadığı ancak her helalin tayyibâtı içine almadığı düşünebilir. Burada söylenmesi gereken şey şudur: Özü itibariyle helal olan bir madde üzerinde yapılacak işlemin de helal olması ve yapanın içine sinmesi, vicdanında bir rahatsızlık meydana getirmemesi gerekir. Bu sebeple Ebü’l-Bekâ helali, “müftünün helal dediği”; tayyibi de “vicdanın helal dediği şey” olarak tanımlar.⁸ Vicdan ise, Nurettin Topçu’nun ifadesiyle “Allah’ın kalbimizdeki sesidir.” Buna göre bir şeyin şeklen helal olması ya da kitabına uydurulmuş olması yetmez bir de onu işleyen ya da o işi yapanın vicdana da sığması gerekir. Dolayısıyla bir maddenin sadece helal olması yetmez ona bir de tayyib vasfının eklenmesi gerekir.

İslâm âlimlerinin, dinin temellerini ve hükümlerinin binasını oluşturan hadislerden saydıkları bu rivayetin⁹ tahlilini yaptığımızda, gerçekten pek çok problemi temelinden çözümleyeceğini söylememiz mümkündür. Öncelikle hadis ve onunla birlikte zikri geçen âyetler kazançta *tayyib* hassasiyetinin gösterilmesi gerektiğini ifade eder. Dolayısıyla kazanç / rızık kumar, rüşvet, faiz, hile, yetim malına sarkıntılık, vergi kaçırma, zekâtan çalma vb. batıl yollara tevessül edilmeden tertemiz, helal yollardan kazanılmalıdır.

⁵ Muminûn Suresi, 23:51.

⁶ Bakara Suresi, 2:172.

⁷ Müslim, “Zekât”, 65; Tirmizî, “Tefsîr”, 2/36.

⁸ Ebü’l-Bekâ’ el-Kefevî, *el-Külliyât* (nşr. Adnan Derviş-Muhammed el-Mısırî), Beyrut, ts. (er-Risâle), s. 400.

⁹ İbn Atiyye, *el-Fütûhâtü’l-Vehbiyye*, Kahire 1307, s. 117.

İbadetin kabulünde kazancın helal yoldan olup olmamasının büyük bir etkisi vardır. Buna göre bir kazanç/gelir değerini safiyetinden alır. İçine az da olsa haram karışmış, bir yönü itibariyle kirli olan çok gelirden az ama helal yoldan elde edilmiş, saf, vicdana sığan kazanç daha değerlidir. Bunun en güzel örneği şudur: Katışıksız, temiz bir bardak su, içine bir damla idrarın karıştığı bir ton sudan daha kıymetlidir. İnsanlara bu iki suyu ya da bu iki sudan üretilmiş bir yiyecek maddesini sunduğumuzda hiç kimse çok da olsa ikincisini almak istemez. Buna göre nitelik/keyfiyet/kalite nicelikten/kemiyetten/sayıdan daha değerli olduğundan helal/meşrû yoldan kazanılan beş lira haram/gayr-ı meşrû yoldan kazanılan beş yüz milyar liradan daha önemlidir. Bu tabîî bir kuraldır. Bir âyette bu husus şu şekilde anlatılır:

﴿قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

“De ki! çokluğu hoşuna gitse bile pis (kirli, murdar, habîs) ile

– velev ki az olsa da- temiz (güzel, helal) bir olmaz.”¹⁰

Haram ve yasaklanmış şeylerin nefis açısından her zaman cazip bir tarafı olabilir. Nitekim Hz. Âdem’in hiç ihtiyacı yokken İblis’in iğvasıyla (kandırmasıyla) yasaklanmış ağaçtan yemesi bunun açık misalidir.¹¹

Allah Te’âlâ, haramların alternatifini yaratarak onun çekiciliğinin önünü almış ve insanların işini kolaylaştırmıştır. Hz. Ömer’in (r.a.) dediği gibi: “Allah Teâlâ bir şeyi emretmiş olsun da ona yardım etmeyi üzerine almamış olsun, mutlaka emirlerin ifasında kuluna yardım eder. Neyi de yasaklamışsa ona alternatif yaratmamış olsun, mutlaka ondan müstağni kılan bir mübah var etmiştir.”¹²

Mübahlarda haramlardan elde edilecek lezzet fazlasıyla mevcuttur ve tatmin edici özelliğe sahiptir. Ayrıca mübah ile yetinenler nefsinin arzularına rağmen onu dizginlediklerinde bu dünyada erişemedikleri fazlalıklara ziyadesiyle ahiret yurdunda kavuşacaklardır.

Çokluk, nefsi etkileyen hususlardan birisidir. Az önce zikredilen âyet açık bir biçimde çokluğun değer ifade etmeyeceğini belirtmekte ve uyarmaktadır. Mü’mine düşen bu tür durumlarda nefsine egemen olabilmektir. Bu sebeple helal peşinde koşmak Hz. Peygamber tarafından cihadın bir çeşidi olarak kabul edilmiştir.¹³

¹⁰ Mâide Suresi, 5:100.

¹¹ Bakara Suresi, 2:35-37.

¹² Mâverdî, *Edebü’l-dünyâ ve’l-dîn*, bs. yeri yok, 1986, s. 322.

¹³ Kudâî, *el-Müsneid* (nşr. Hamdi es-Selefi), Beyrut 1407/1987, I, 83.

Diğer bir husus da şudur. Allah bir şeyi peygamberlerine emrettiğini açıkça belirtiyorsa meselenin önemine vurgu içindir. Çünkü peygamberlerin davranışları da diğer insanlar için örneklik teşkil eder ve delil değeri taşır. Allah, hatalarının örnek alınmaması ve hatalarına uyulmaması için onları hatadan korumuştur (ma'sûm). Diğer insanların böyle bir özelliği yoktur ve ma'sûm olan peygamberlerden hassas olunması istenilen bütün konularda diğer insanlar çok daha duyarlı olmak zorundadırlar. Helal kazanç bunlardan birisidir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm'de konu başında metin ve mealleri verilen âyetlerde özelden genele doğru bütün peygamberlere,¹⁴ bütün mü'minlere¹⁵ ve bütün insanlara¹⁶ ayrı ayrı bu hususun hatırlatılması, şeytanın yönlendirdiği haram yollarla kazançtan uzak durulması ve onun oyununa gelinmemesinin¹⁷ istenmesi oldukça önemlidir. Örnek olarak da rüşvet vb. haksız yollarla¹⁸ insanların mallarını yemelerinden dolayı bazı helal maddelerin İsrailoğullarına yasaklanmış olmasından da ibret alınmasını istemektedir.¹⁹

Az önce geçtiği üzere Allah'ın haram yollardan kazanılmış mallarla yapılmış zekât, sadaka, hacc gibi ibadetleri asla kabul etmemesi hatta Hz. Peygamber'in Allah'ın bu tür haramlarla beslenmiş insanların duasına icabet etmeyeceğini bildirmesi, en başta zikredilen hadiste helal hassasiyetinin farz üstüne farz bir görev olduğunun vurgulanması konunun önemini ortaya koyması açısından oldukça dikkat çekicidir. Daha da önemlisi insanların bu konuda hassasiyet göstermeyeceklerine Hz. Peygamber'in özellikle dikkat çekerek o tür insanlardan olmamaları hususunda ümmetini uyarması helal kazanca ne kadar önem verdiğini gösteren bir husustur: Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

«لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ، لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ، أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ»

“İnsanlar, kişinin elde ettiği malın helalden mi yoksa haramdan mı geldiğine aldırmadığı – bütün derdi yeter ki o malı elde etsin– mutlaka bir zamanı yaşayacaklardır.”²⁰

Oysa Müslüman haram mı helal mi tam belli olmayan ve bu konuda şüphe duyduğu kazanç ve davranışlardan bile kaçınmak zorundadır. Çünkü Hz. Peygamber'in ifadeleriyle

¹⁴ Mü'minûn Suresi, 23:51.

¹⁵ Bakara Suresi, 2:172; Maide Suresi, 5:88.

¹⁶ Bakara Suresi, 2:168.

¹⁷ Bakara Suresi, 2:168; En'âm Suresi: 6:142.

¹⁸ Begavî, I, 497.

¹⁹ Nisâ Suresi, 4:160-161.

²⁰ Buhârî, “Büyû”, 7, 23; Nesâî, “Büyû”, 2.

şüpheli şeylere bulaşmış olanlar harama düşmüşlerdir. Şüpheli şeylerden kaçınanlar ise dinini, namus ve haysiyetini korumuş, bunların tertemiz kalmasını sağlamış olan insanlardır.²¹

Buna göre insanlar arasındaki ilişkiler ağının helal üzerine oturtulması hem adaletin ayakta tutulması hem de toplumsal huzurun sağlanması açısından zaruridir. Çünkü tayyibin en önemli vasıflarından birisi insana ferahlık vermesidir.²²

Hadiste işaret edilen diğer bir nokta da şarihlerin ifadelerine göre Allah’a dua eden kişi cihad, hacc, sıla-i rahim, ilim tahsili gibi ibadet değeri taşıyan oldukça yorucu, sıkıntılı, tehlikeli, uzun bir yolculuktan salimen dönmüş ve bu ibadetlerinin kabulü için ellerini semaya açıp Allah’a dua-niyazda bulunmaktadır. Allah Te’âlâ ise haram kazançla beslenmiş bu şahsın ibadetini ve duasını reddetmektedir. Haram yollardan elde edilmiş mallarla yapılacak bir ibadetin kabulü söz konusu değildir. Mâlî ibadet kişinin kendisine ait kazançlardan olmalıdır. Haram yoldan elde edilen bir mal onu elinde tutana ait değildir ki onunla zekat verebilsin, kurban kesebilsin ya da hacca gidebilsin. Mesela hacc ile ilgili olarak bu husus şu hadiste ifade edilir:

“Bir kişi hacca niyetlenip yola çıkmak üzere ayağını bineğinin üzengisine koyup: “Lebbeyk! Allâhümme lebbeyk! (Buyur Allahım buyur! Emrine amadeyim!)” şeklinde nida ettiğinde helal kazanç ile yola çıkıyorsa gökten kendisine şöyle bir karşılık gelir: “Haccın mübarek olsun, mutluluklar sana! Kazancın ve yolculuğun helale dayalı, haccın da makbul.” Kirli kazançla hacc yolculuğuna çıkıyorsa tam tersi bir cevap alır:

“Seni kabul etmiyorum, mutluluk da dilemiyorum, kazancın haram, haccın da makbul değil / al haccını başına çal...”²³

Hz. Peygamber’in ifadelerine göre makbul bir haccın karşılığı cennettir²⁴ ve kişi hacdan döndüğünde anasından doğduğu gün gibi tertemiz bir biçimde yuvasına gelir.²⁵ Ama hadisten anlaşıldığı kadarıyla haccın kabulünün en temel şartı hem saf niyetle (riya ve gösterişten uzak) hem de saf (temiz ve helal) kazanç ile yapılmasıdır.

Aynı şeyi zekât ve sadakalar için de söylemek mümkündür. Hadiste bir hurma bile olsa helal yoldan kazanılmış maldan verilen sadakayı Allah Te’âlâ’nın tıpkı bir şahsın sevdiği

²¹ Ebû Dâvûd, “Büyû”, 3, Tirmizî, “Büyû”, 1; Nesâî, “Büyû”, 2.

²² Tevbe Suresi, 9:72; Sâff Suresi 61:12.

²³ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, Kahire 1415, V, 251, nr. 5228; Heysemî, *Mecma’u’z-zevâid*, Kahire 1407, III, 210; X, 292.

²⁴ Buhârî, “Umre”, 1; Müslim, “Hacc”, 437.

²⁵ Buhârî, “Muhsar”, 9-10; Müslim, “Hac”, 438.

hayvanın (devesinin veya atının) yavrusunu özenle yetiştirip büyüttüğü gibi avucunun içine alarak Uhud dağı gibi hatta daha da fazla büyüteceğini yani dağ ağırlığında sevap vereceğini anlatır. Bununla özellikle helalinden kazanılmamış mallardan verilen sadakanın reddedileceğine de vurgu yapılır.²⁶

Aynı yöndeki diğer bir hadiste de Allah'ın gayr-ı meşru yollardan mesela devlet malından haksız bir biçimde elde edilmiş mallardan (*gulûl*) yapılmış hayırların (zekât, sadaka vb.) reddedileceği belirtilir.²⁷ Bakara sûresinin 267. âyetinde de bu hususa vurgu vardır:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ ۖ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ﴾
“Ey İnananlar! Kazandıklarınızın helal ve temiz, kaliteli (*tayyib*) olanlarından infakta bulunun.

Haram ve kötüsünü (habîs) vermeye kalkmayın...”²⁸

Haramdan kazanan ya da kazancına haram katmış bir Müslümanın bedenî ibadetlerinin makbul olup olmadığı konusunda bazı tartışmalar vardır. Ahmed b. Hanbel gibi bazı âlimler Hz. Peygamber'in: “Kim on dirheme bir elbise alır da içinde bir dirhem haram para bulunursa Allah o elbiseyle kıldığı namazı kabul etmez”²⁹ gibi hadislerine dayanarak haramdan kazanan bir kimsenin ibadetlerinin dünyevî hükümler bakımından da geçerli olmadığı görüşünü dile getirirler. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu ise bu tür durumlarda ibadetlerin dünyevî hükümler bakımından yerine getirilmiş olacağı ve fikhî açıdan borcun düşeceği mesela kaza gerekmeceğini savunurlarken Allah katında makbul sayılmayacağını da söylemektedirler. Çünkü ibadetin en temel hedeflerinden birisi insanda olumlu anlamda davranış değişikliği meydana getirmesi, iyiye yönlendirmesidir. İbadetler, kazancın helal olması hususunda önemli bir terbiye aracıdır. Mesela namazda iken bir kimse kendisine normal hallerde helal olan işleri yapamamakta söz gelimi yiyip içememekte ve bir nefis terbiyesi süreci yaşamaktadır.

Oruç ibadetinde de aynı şekilde kendisine helal olan yiyecekleri imsak vaktinden akşam namazı vakti girinceye kadar yiyememektedir. Birçoğumuz Ramazan ayında akşam ezanı okunmadan önce sofraya oturur kendimizi ne kadar aç ve susuz hissederek edelim nefsimizi tutar ve ezanı bekleriz. Kendimize helal kılınmış olan şeyleri oruçlu olmamız sebebiyle yiyip içemeyiz.

²⁶ Buhârî, “Zekât”, 8; “Tevhîd”, 23; Müslim, “Zekât”, 63-64.

²⁷ Buhârî, “Zekât”, 7; Müslim, “Tahâret”, 1.

²⁸ Bakara Suresi, 2:267.

²⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, II, 98.

Keza hacc için giyilen ihram da bu noktada güçlü bir terbiye sürecidir. İhramlı Müslüman kendisine normal şartlarda helal olan bazı şeyleri yapamamaktadır. Bu, ihram sonrasında haramlar konusunda daha da hassas olmayı sağlayan bir süreçtir. Esasen Harem-i Şerîfe bu şekilde giriş bütün haramların terk edileceğine dair verilen güçlü bir sözün ifadesidir. İhram, bir otun bile koparılmasının, bir haşerenin öldürülmesinin, bir hayvanı avlamak bir yana avlayana gösterilmesinin bile cezasının bulunduğu, başkalarıyla tartışmanın, kötü söz söylemenin terkedildiği bir ortamda bir müddet yaşamaktır. Bunun insana kazandıracığı çevre bilinci, merhamet duygusu, iyiliği davranış biçimi haline getirme, sorumluluk şuuruna sahip olma, nefsi terbiyeden geçirme ve haramlardan uzaklaşma kararlılığı çok önemli bir eğitim sürecidir.

Namazı tamamladıktan sonra selam vererek çıkmak, akşam ezanıyla birlikte orucu açmak, hacc menasikini bitirdikten sonra ihramdan çıkmak (*ihlâl*) ibadet boyunca elde edilen sorumluluk bilinciyle insanların içine girip helalde sabit kalma kararlılığının uygulanmasına geçmek anlamı taşır. İbadet bunlara etki etmiyorsa ortada sadece şekli olarak bir vazifenin ifası vardır. Kişi açısından ibadetin değeri ona kazandırdığı ahlâk ve bilinçle ölçülür. İmâm Gazâlî der ki: “Haram yemekle beraber ibadet etmek deniz dalgalarının üzerine bina yapmaya benzer.”³⁰

Helal lokma, kişinin davranışlarına da etki eden bir özelliğe sahiptir. Özellikle tasavvuf çevrelerinde şöyle bir yorum yapılır: İnsan hareketlerini yediği-içtiği gıdalardan elde ettiği enerji ile sağlar. Şayet enerjinin kaynağı helal ise iyiye, güzele ve hayırlı olana yönlendirir, haramdan olursa kötüye, şerre yönlendirir.

Bu konuda Hz. Mevlana: “Nuru ve olgunluğu arttıran lokma, helal kazançla elde edilen lokmadır. Bir yağ ki gelip kandilimizi söndürüyor, öyle kandil söndürene yağ değil su adı verilir. İlim ve hikmet helal lokmadan doğar. Aşk ve merhamet de helal lokmadan meydana gelir. Bir lokmadan sen, haset, tuzak, cehalet ve gaflet doğarsa onun haram olduğunu anla. Hiç buğday ekilip de arpa çıktığını gördün mü? Atın sığa doğurduğunu gördün mü? Lokma tohumdur, ürünü düşünceler; lokma denizdir, incisi de düşünceler. Ağızdaki helal lokmadan gönülden kulluğa bir akış, öbür dünyaya gitme azmi doğar.”³¹

³⁰ Ebû Hâmid El-Gazâlî, *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*, Beyrut, ts. (Dâru'l-Ma'rife), III, 89.

³¹ *Mesnevi*, trc. Gölpınarlı, II, 336-337; trc. T. Mevlevî, III, 832-834; trc. A. Karaismailoğlu, I, 90-91.

Bu sözlerin açıklamasında şu ifadeler geçer: Gıdanın helal ve haram oluşunun insan davranışlarına etkisi vardır. Hem kazanç yolu hem de özelliği itibariyle helal ile beslenmeyen bir müslümanın salih ameli yaşam biçimine dönüştürmesi pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü helal yoldan kazanılmış ve kendisi de helal olan gıda ancak insan vücudunda güzel fikir ve güzel fiil / eylem zuhuruna sebep olur. Zira insan vücudunda gıda tohum gibidir, fikir ve fiil onun meyveleridir. Tohum kötü olursa meyvesi de ona göre olur.³²

Hız. Mevlana yukarıda yer verilen ifadelerinde helal gıdayı aynı zamanda yağa benzetmektedir. Saf yağ kandile konduğunda onu yakar ve ışık verir. Işık da aydınlatır. Tıpkı bunun gibi helal gıda da kişinin nurunu arttırır, yolunu aydınlatır, iyiye yönlendirir, ona kâmil insan olma vasfı kazandırır. Ancak kandile yağ yerine su konulursa ya da yağa su karıştırılırsa kandili söndürür. Suyun kandili söndürdüğü gibi haram lokma da mü'minin basiretini, firasetini, nurunu söndürür, onu manevi seferinde karanlıklar içinde bırakır, kişi nefsine teslim olur. Burada ortaya çıkan şey şudur ki su yanmayacağı için ona yağ denemediği gibi haram lokma da bir insan için gıda olamaz.³³

Suyun zeytinyağını bozduğu gibi helale karışan haram da onu bütünüyle bozan bir özelliğe sahiptir. Az ama helalinden kazanılmış mal, çok ama haramdan kazanılmış ya da içine haram katılmış maldan daha değerlidir.

Kişinin işlediği günahlara karşılık tövbe etmesi gerekir. Tövbenin kabulünün birinci şartı can u gönülden pişmanlık ise diğer şartı da haram lokmadan sakınmaktır. Çünkü haram lokma mideye girince kalbe kasvet / sıkıntı verir, insanı günahı kanıksar hale getirir.

Helal lokma ilim, hikmet, aşk, rikkat / incelik, nezaket, merhamet husule getirir. Bundan dolayı insan kazancının helal yoldan olmasına hassasiyet göstermeli, işinde dürüst ve iffetli şekilde çalışmalı, az ya da çok hiç kimsenin hakkına tecavüz etmemelidir.

Aslı temiz olan bir şeyin neticesi de temizdir. Aslı pis (habîs) olan bir şeyin neticesi de onun gibi pistir.³⁴

³² bk. A. A. Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, haz. S. Eraydın-M. Tahrallı, İst. 2004, I, 495.

³³ bk. Konuk, I, 495; T. Mevlevî, III, 833.

³⁴ T. Mevlevî, III, 833.

Son bir hadisi hatırlatalım:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
«أَرْبَعٌ إِذَا كُنَّ فِيكَ فَلَا عَلَيْكَ مَا فَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا: حَفِظُ أَمَانَةٍ، وَصِدْقُ حَدِيثٍ، وَحُسْنُ خَلِيقَةٍ، وَعِفَّةُ طُعْمَةٍ»

Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) kendisine şöyle demiştir: Şu dört şey sende varsa dünyadan kaçırdığın hiçbir şey sana zarar vermez:

- 1- Doğru sözlü isen
- 2- Emanet ehli isen
- 3- Güzel ahlak sahibi isen
- 4- Yiyip-içtiklerinde helal duyarlılığın varsa.³⁵

³⁵ İbn Vehb, *el-Câmi' fi'l-hadîs* (nşr. Mustafa Hasan Hüseyin), Riyad 1416/1995, s. 641, nr. 546.